

Številka: Up-233/15-17

Datum: 19. 10. 2017

ODLOČBA

Ustavno sodišče je v postopku odločanja o ustavni pritožbi A. B., C., ki ga zastopa Odvetniška družba Čeferin, o. p., d. o. o., Grosuplje, na seji 19. oktobra 2017

odločilo:

Sklep Vrhovnega sodišča št. VIII DoR 65/2014 z dne 28. 1. 2015, sodba Višjega delovnega in socialnega sodišča št. Psp 240/2014 z dne 16. 10. 2014 in sodba Delovnega in socialnega sodišča v Ljubljani št. VIII Ps 2364/2012 z dne 14. 2. 2014 se razveljavijo. Zadeva se vrne Delovnemu in socialnemu sodišču v Ljubljani v novo odločanje.

OBRAZLOŽITEV

A.

1. Sodišče prve stopnje je zavrnilo tožbeni zahtevek pritožnika za odpravo odločb Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (v nadaljevanju Zavod) št. 22 6505112 z dne 17. 4. 2012 in št. 6505112 z dne 20. 9. 2012, za ugotovitev, da pri pritožniku obstaja 80-odstotna telesna okvara, nastala zaradi poklicne bolezni 18. 12. 1997, in da se mu od tega dne prizna pravica do invalidnine, ki naj se izplača skupaj z zakonskimi zamudnimi obrestmi. Sklenilo je, naj pritožnik sam nosi svoje stroške postopka. Presodilo je, da telesna okvara po določbah Samoupravnega sporazuma o seznamu telesnih okvar (Uradni list SFRJ, št. 38/83 in 66/89 – v nadaljevanju Seznam telesnih okvar) ni podana in da zato ni podlage za priznanje pravice do invalidnine. To svojo presojo je sodišče prve stopnje oprlo na stališči: (a) da so mnenja invalidskih komisij Zavoda, iz katerih izhaja, da pri pritožniku ni telesne okvare po Seznamu telesnih okvar, javne listine v smislu prvega odstavka 224. člena Zakona o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 73/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08 in 10/17 – v nadaljevanju ZPP); (b) za ugoditev predlogu za postavitve sodnega

izvedenca medicinske stroke je zato treba ugotoviti razhajanja med medicinsko dokumentacijo, ki jo je predložil pritožnik, in izvedenskima mnenjema komisij Zavoda.

2. Sodišče druge stopnje je zavrnilo pritožbo in potrdilo sodbo sodišča prve stopnje ter sklenilo, naj pritožnik sam nosi stroške pritožbe. Pritrdilo je navedenim stališčem sodišča prve stopnje, hkrati pa navedlo, da je pritožnik postavitev izvedenca medicinske stroke zahteval le zato, ker je invalidska komisija organ tožene stranke in ni neodvisni sodni izvedenski organ. To pa naj ne bi zadoščalo za utemeljitev predloga za postavitev izvedenca.

3. Vrhovno sodišče je zavrnilo predlog za dopustitev revizije. Obrazložilo je le, da razlogi za zavrnitev dokaznega predloga za postavitev sodnega izvedenca, glede na ugotovitev, da tožnikov dokazni predlog ni bil ustrezno utemeljen in da je bil podan zgolj zato, ker sta invalidski komisiji organa tožene stranke, niso v nasprotju z odločbami Ustavnega sodišča št. Up-3663/07 z dne 10. 9. 2009 (Uradni list RS, št. 77/09, in OdlUS XVIII, 83), št. U-I-153/93 z dne 31. 3. 1994 (Uradni list RS, št. 21/94, in OdlUS III, 25) in št. Up-39/95 z dne 16. 1. 1997 (OdlUS VI, 71) ter sklepoma Vrhovnega sodišča št. VIII Ips 3/2006 z dne 7. 11. 2006 in št. VIII Ips 111/2004 z dne 9. 11. 2004.

4. Pritožnik zatrjuje kršitev 22. in 23. člena Ustave ter 6. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS, št. 33/94, MP, št. 7/94 – v nadaljevanju EKČP). Navaja, da je prvostopenjsko sodišče v izpodbijani sodbi samo ugotavljalo, ali je pri njem podana telesna okvara, in je tudi samo, ne da bi za to imelo ustrezno strokovno znanje, ocenjevalo medicinsko dokumentacijo, ki je v spisu. S tem naj bi sodišče ravnalo arbitrarno in kršilo njegovo pravico do enakega varstva pravic iz 22. člena Ustave. Ker naj navedenih kršitev pritožbeno sodišče ne bi odpravilo, naj bi tudi samo ravnalo arbitrarno in kršilo pritožnikovo pravico iz 22. člena Ustave. Pri tem pa naj bi celo navedlo, da ne more sprejeti pritožbene graje, da prvostopenjsko sodišče ni kvalificirano, da bi samo ugotavljalo, ali je pri pritožniku podana telesna okvara, ker nima strokovnega znanja za takšno ugotavljanje. Po stališču pritožbenega sodišča naj bi zdravstveno stanje pritožnika izhajalo iz izvidov in opravljenih preiskav, sodišče pa glede na izvide in mnenja, podana v izvidih, kakšno je stanje, v danem primeru hrbtenice, to stanje primerja s stanjem, kakor je za posamezno telesno okvaro določeno v Seznamu telesnih okvar. Pri tem naj bi šlo zgolj za pravno kvalifikacijo, ali iz ugotovljenega dejanskega stanja – izvida – izhaja takšno stanje, kakor ga določa pravna norma. Prvostopenjsko sodišče naj tako ne bi ugotavljalo, kakšno je stanje hrbtenice pri pritožniku, temveč naj bi zgolj na podlagi izvidov ugotavljalo, ali ti izvidi opredeljujejo stanje, kot je določeno v Seznamu telesnih okvar za posamezno telesno okvaro. Pritožnik takega stališča ne sprejema, saj meni, da je za ugotovitev, ali iz izvidov izhaja tako stanje, kakor ga določa pravna norma, treba izvide in drugo medicinsko dokumentacijo najprej oceniti in ovrednotiti, za kar pa je potrebno strokovno znanje, s katerim sodišči ne razpolagata. Če bi šlo zgolj za vprašanje pravne kvalifikacije, ne Zavod ne sodišče v tem ali kakem drugem

postopku ne bi potrebovala pomoči izvedencev. Pritožnik trdi, da sta sodišči njegovo pravico iz 22. člena Ustave ter pravico do nepristranskega sojenja iz prvega odstavka 23. člena Ustave kršili tudi s tem, ko sta zavrnila njegov predlog za postavitev izvedenca ustrezne medicinske stroke in namesto tega svojo odločitev oprli na izvedenski mnenji, ki sta jih v predsodnem postopku podali invalidski komisiji I. in II. stopnje, ki delujeta v okviru nasprotne (tožene) stranke. Pritožnik navaja, da skladno z 243. členom ZPP sodišče izvede dokaz z izvedencem, če je za ugotovitev ali razjasnitev kakšnega dejstva potrebno strokovno znanje, s katerim sodišče samo ne razpolaga. Sklicujoč se na odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-132/95 z dne 8. 1. 1998 (Uradni list RS, št. 11/98, in OdlUS VII, 1) pritožnik navaja, da to utemeljuje zahtevo po nepristranskosti sodnega izvedenca, ker je ta strokovni pomočnik sodišča pri izvrševanju njegove funkcije. Čeprav naj bi Ustavno sodišče navedeno stališče sprejelo v zvezi s kazenskim postopkom, naj bi bilo to stališče treba uporabiti tudi v drugih postopkih. Iz sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice (v nadaljevanju ESČP) v zvezi z načelom enakosti orožij kot sestavnim delom pravice do poštenega sojenja iz 6. člena EKČP naj bi izhajalo, da pomanjkanje nevtralnosti pri sodno postavljenem izvedencu lahko povzroči kršitev načela enakosti orožij, pri čemer je treba preučiti procesni položaj in vlogo izvedenca v konkretni zadevi (pri tem se sklicuje na sodbi ESČP v zadevah *Sara Lind Eggertsdóttir proti Islandiji* z dne 5. 7. 2007 in *Bönisch proti Avstriji* z dne 6. 5. 1985). Pritožnik poudarja, da sta mnenji, glede katerih naj ne bi bilo dvoma, da sta odločilno vplivali na odločitev sodišč, podali invalidski komisiji, ki delujeta v okviru nasprotne stranke, in sicer v predsodnem postopku (torej ju ni angažiralo sodišče, temveč nasprotna stranka sama), in da je sodišče prve stopnje svojo odločitev še dodatno oprlo na mnenje invalidske komisije I. stopnje tožene stranke z dne 18. 11. 1997, ki je pri pritožniku ugotovila I. kategorijo invalidnosti od 18. 12. 1997. To mnenje je prav tako podala invalidska komisija, ki deluje v okviru nasprotne stranke, in to celo ne v predsodnem postopku v obravnavni zadevi, temveč v drugem postopku, v katerem pa tistega leta (1997) tožena stranka niti ni odločila z upravno odločbo o telesni okvari, zato pritožnik sploh ni imel nobene možnosti izpodbijati tega mnenja komisije o telesni okvari iz leta 1997. Pritožnik poudarja tudi, da bi bilo treba v skladu z ustaljeno sodno prakso¹ izvedenski mnenji, pridobljeni v predsodnem postopku, šteti le kot navedbe stranke, pri čemer pa naj bi bilo treba upoštevati, da sodišče samo nima znanja, ki bi omogočalo presojo resničnosti takih navedb, zaradi česar mora ob upoštevanju 243. člena ZPP postaviti sodnega izvedenca, ki bi se opredelil do navedb strank, ki terjajo strokovno znanje s področja medicinske stroke, kar vključuje vsa mnenja invalidskih komisij kakor tudi navedbe pritožnika. Pritožnik ob tem opozarja še na (po njegovi oceni) arbitrarno stališče sodišč, po katerem naj bi bili izvidi in mnenja invalidskih komisij javne listine v smislu prvega odstavka 224. člena ZPP. Glede na to naj bi bilo dovoljeno dokazovati,

¹ Ob tem se pritožnik sklicuje tudi na sklep Vrhovnega sodišča št. VIII Ips 3/2006 z dne 7. 11. 2006, v katerem je to sprejelo stališče, da imajo mnenja invalidskih komisij naravo izvedenskih mnenj le v predsodnih postopkih, ne pa v postopku pred sodiščem, kjer je treba izhajati iz določb ZPP in pri tem upoštevati zahtevo po nepristranskem strokovnem mnenju, ki ga ne more podati organ ene od strank v postopku.

da so v javni listini dejstva neresnično ugotovljena ali da je sama listina nepravilno sestavljena, vendar naj bi bilo treba v povezavi s tem ugotoviti razhajanja z drugimi medicinskimi izvidi. Pritožnik zaključuje, da sodišča Zavoda, ki je sicer res nosilec javnega pooblastila, ne bi smela ugodneje obravnavati, saj je v sodnem postopku le ena izmed strank. Opozarja še, da je stališče Višjega sodišča, da je prvostopenjsko sodišče pravilno zavrnilo njegov predlog za postavitev izvedenca tudi zato, ker naj bi upoštevanju mnenj izvedenskih komisij Zavoda nasprotoval le, ker so to organi Zavoda, in da naj zato njegov predlog ne bi bil ustrezno (zadostno) utemeljen, neobrazloženo in tudi zato krši 22. člen Ustave. Poudarja, da sodišče, navkljub navedenim ustavnim zahtevam po enakem varstvu pravic in nepristranskem sojenju, ni pojasnilo, zakaj tak razlog za postavitev neodvisnega sodnega izvedenca v konkretnem primeru ni upošteven.

5. Senat Ustavnega sodišča je s sklepom št. Up-233/15 z dne 12. 7. 2016 ustavno pritožbo sprejel v obravnavo. Na podlagi prvega odstavka 56. člena Zakona o Ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 64/07 – uradno prečiščeno besedilo in 109/12 – v nadaljevanju ZUstS) je Ustavno sodišče o tem obvestilo Vrhovno sodišče in Zavod.

B.

6. Pritožnik² je pri Zavodu zahteval priznanje pravice do denarnega nadomestila (invalidnine) za telesno okvaro po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 109/06 – uradno prečiščeno besedilo – v nadaljevanju ZPIZ-1). Eden od pogojev za priznanje te pravice je bil obstoj telesne okvare najmanj v odstotku, določenem z zakonom, odvisno od vzroka njenega nastanka (glej prvi odstavek 144. člena ZPIZ-1). Člen 143 ZPIZ-1 je v prvem odstavku določal, da je telesna okvara podana, če nastane pri zavarovancu izguba, bistvenejša poškodovanost ali znatnejša onesposobljenost posameznih organov ali delov telesa, kar otežuje aktivnost organizma in zahteva večje napore pri zadovoljevanju življenjskih potreb, ne glede na to, ali ta okvara povzroča invalidnost ali ne. Vrste telesnih okvar in odstotki teh okvar, na podlagi katerih se pridobi pravica do invalidnine, se ugotavljajo s pomočjo Seznama telesnih okvar.

7. Kadar je za ugotovitev pravic iz zavarovanja, ki jih uveljavljajo zavarovanci v postopku pred Zavodom, potrebno izvedensko mnenje, dajejo izvedenska mnenja o invalidnosti, telesni okvari oziroma drugih zavarovanih primerih izvedenski organi Zavoda.³ Po ZPIZ-1 so bili izvedenski organi Zavoda invalidske komisije zdravniki posamezniki in druge strokovne institucije, ki jih imenuje pristojni organ Zavoda (glej

² Predlog za uvedbo postopka je sicer podal njegov osebni zdravnik, ki je eden izmed upravičenih predlagateljev začetka postopka za uveljavljanje pravic iz invalidskega zavarovanja.

³ Glej prvi odstavek 261. člena ZPIZ-1 oziroma sedaj veljavni prvi odstavek 181. člena Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 96/12 in nasl.– v nadaljevanju ZPIZ-2).

tretji odstavek 261. člena ZPIZ-1). Organizacijo in način delovanja izvedenskih organov določi Zavod s splošnim aktom.⁴

8. Sodno varstvo zoper odločitve Zavoda o priznanju pravic iz obveznega invalidskega zavarovanja, med katere je po ZPIZ-1 spadala tudi pravica do invalidnine, se zagotavlja v socialnem sporu. V postopku v socialnem sporu se v skladu z 19. členom Zakona o delovnih in socialnih sodiščih (Uradni list RS, št. 2/04, 10/04 – popr. – v nadaljevanju ZDSS-1) uporabljajo določbe zakona, ki ureja pravdni postopek, če ZDSS-1 ne določa drugače.

9. Pritožnik je v sodnem postopku, v katerem je izpodbijal prvo in drugostopenjsko odločitev Zavoda, ki je odločil, da nima pravice do invalidnine za telesno okvaro, predlagal pridobitev izvedenskega mnenja sodnega izvedenca ustrezne medicinske stroke. Sodišče je njegov predlog zavrnilo. Pritožnik meni, da so sodišča v zvezi z zavrnitvijo tega dokaznega predloga sprejela več stališč, ki nasprotujejo ustavnoprocenim jamstvom, vsebovanim v 22. členu Ustave. Posebej opozarja na ravnanje sodišč v nasprotju z zahtevo po enakopravni obravnavi pravnih strank ("enakost orožij") ter prepovedjo sodniške samovolje oziroma arbitrarnosti. Sodišča naj bi z zavrnitvijo predloga za postavitve nepristranskega sodnega izvedenca ter s sprejetjem odločitve, oprte izključno na izvedenska mnenja izvedenskih organov Zavoda (torej pritožniku v sodnem postopku nasprotne stranke), kršila tudi pravico do nepristranskega sojenja iz prvega odstavka 23. člena Ustave.

10. V skladu z 22. členom Ustave je v postopku pred sodiščem vsakomur zagotovljeno enako varstvo pravic. Upošteva ustaljeno ustavnosodno presojo, so osrednje razsežnosti 22. člena Ustave pravica strank do enakopravnosti (t. i. enakost orožij), pravica do kontradiktornega postopka oziroma do izjavljanja in prepoved sodniške samovolje.⁵ Iz 22. člena Ustave izhaja, da mora sodišče voditi postopek ob spoštovanju temeljne zahteve po enakopravnosti in procesnem ravnotežju strank ter spoštovanju njihove pravice, da se branijo pred vsemi procesnimi dejanji, ki lahko vplivajo na njihove pravice in interese. S tem temelji na spoštovanju človekove osebnosti, saj vsakomur zagotavlja možnost priti do besede v postopku, ki zadeva njegove pravice in interese, in tako preprečuje, da bi človek postal le predmet postopka.⁶

11. V pravnem postopku mora vsaka stranka imeti možnost predstaviti svoja stališča, vključno z dokazi, pod pogoji, ki je ne postavljajo v vsebinsko slabši položaj nasproti drugi stranki. Zahteva za "enakost orožij", to je za takšno ureditev in vodenje pravnega postopka, ki zagotavlja enakopraven položaj strank, je najpomembnejši

⁴ Glej sedmi odstavek 261. člena ZPIZ-1 oziroma sedmi odstavek 181. člena ZPIZ-2.

⁵ Glej npr. odločbo št. Up-460/14 z dne 5. 3. 2015 (Uradni list RS, št. 28/15), 6. točka obrazložitve.

⁶ Primerjaj odločbo Ustavnega sodišča št. Up-39/95 z dne 16. 1. 1997 (OdlUS VI, 71), 10. točka obrazložitve.

izraz pravice do enakega varstva pravic pred sodiščem, kot jo opredeljuje 22. člen Ustave.⁷ Pravica predlagati dokaze in si zagotoviti njihovo izvajanje v sodnem postopku je sicer del pravice do izjave in je kot taka varovana z 22. členom Ustave. Ta pravica ni neomejena, vendar morebitne omejitve ne smejo iti na škodo zahteve po enakopravnem položaju (enakosti orožij) strank, ki v postopku nastopajo.⁸ Pravica stranke, da predlaga dokaze, ima na drugi strani obveznost sodišča, da dokazne predloge strank pretehta in predlagane dokaze, če se nanašajo na dejstva, ki so v sporu pravno relevantna, izvede. Zavrnitev dokaznega predloga stranke mora sodišče ustrezno (razumno) obrazložiti.⁹ Zahteva po razumni utemeljitvi zavrnitve dokaznega predloga ima svoj temelj v prepovedi sodniške samovolje oziroma arbitrarnosti.¹⁰

To ustavnoproceno jamstvo je po ustaljeni ustavnosodni presoji kršeno, kadar je sodna odločba že na prvi pogled očitno napačna oziroma kadar ni oprta na razumne pravne argumente, zaradi česar je utemeljeno sklepanje, da sodišče ni odločalo na podlagi zakona, temveč na podlagi kriterijev, ki pri sojenju ne bi smeli priti v poštev – torej samovoljno.¹¹

12. Pravica do invalidnine je šla zavarovancu, pri katerem sta bili ugotovljeni določena vrsta in stopnja telesne okvare. Ugotavljanje vrste in stopnje telesne okvare je medicinsko (in ne pravno) vprašanje.¹² Glede na to, da sodišča ne razpolagajo z ustreznim medicinskim znanjem, morajo v takih primerih (praviloma) na predlog stranke izvesti dokaz z izvedencem ustrezne medicinske stroke.

13. V obravnavanem primeru sodišče prve stopnje predlaganega dokaza z izvedencem medicinske stroke ni izvedlo. Sodišče prve stopnje je zavrnitev predloga za pridobitev izvedenskega mnenja sodnega izvedenca medicinske stroke oprlo na stališče, da bi bila postavitve sodnega izvedenca utemeljena le, če bi med izvedenskima mnenjema invalidskih komisij Zavoda I. in II. stopnje, ki sta med seboj skladni, in (od pritožnika) predloženo medicinsko dokumentacijo obstajala razhajanja. Sprejelo je stališče, da je izvedenska mnenja invalidskih komisij (tudi glede na večkrat zavzeto stališče Vrhovnega sodišča) treba šteti za javne listine v smislu prvega odstavka 224. člena ZPP. Zato naj bi bilo (sicer) dovoljeno dokazovati, da so v javni listini dejstva neresnično ugotovljena ali da je sama listina nepravilno sestavljena, vendar naj bi bilo treba v povezavi s tem ugotoviti razhajanja z drugimi medicinskimi

⁷ Prav tam, 17. točka obrazložitve.

⁸ Primerjaj odločbo Ustavnega sodišča št. Up-220/05 z dne 29. 3. 2007 (Uradni list RS, št. 34/07, in OdlUS XVI, 49), 9. točka obrazložitve.

⁹ Prim. odločbi Ustavnega sodišča št. Up-77/01 z dne 4. 3. 2004 (Uradni list RS, št. 33/04, in OdlUS XIII, 45), 9. točka obrazložitve, in št. Up-680/14 z dne 5. 5. 2016 (Uradni list RS, št. 36/16), 9. točka obrazložitve.

¹⁰ Primerjaj odločbo Ustavnega sodišča št. Up-373/97 z dne 22. 2. 2001 (Uradni list RS, št. 19/01, in OdlUS X, 108), 9. točka obrazložitve, in sklep Ustavnega sodišča št. Up-286/00 z dne 5. 3. 2001, 2. točka obrazložitve.

¹¹ Glej npr. odločbo Ustavnega sodišča št. Up-460/14, 8. točka obrazložitve.

¹² To izhaja tudi iz ZPIZ-1, ki je določal, da Zavod o priznanju te pravice odloči na podlagi izvedenskega mnenja invalidske komisije.

izvidi. Sodišče teh razhajanj ni ugotovilo. Ugotovitev invalidskih komisij, da pritožnik nima telesne okvare, ki bi ustrezala vrstam in stopnjam telesnih okvar po Seznamu telesnih okvar, naj bi potrjevalo tudi izvedensko mnenje invalidske komisije Zavoda iz leta 1997, ki je pri pritožniku ugotovila invalidnost I. kategorije, ne pa telesne okvare. Tako stališče prvostopenjskega sodišča je Višje sodišče potrdilo. Hkrati pa je svojo odločitev oprlo še na (dodatno) stališče, da je pritožnikov dokazni predlog za postavitev neodvisnega sodnega izvedenca medicinske stroke, podan (le) iz razloga, ker sta invalidski komisiji organa tožene stranke, šteti za nezadostno utemeljen. Slednjemu je izrecno pritrdilo tudi Vrhovno sodišče, ki je s tem stališčem zavrnilo predlog za dopustitev revizije.

14. Z vidika ustavnoprocenih jamstev, vsebovanih v 22. členu Ustave, sta sporni dve stališči, ki so ju sprejela sodišča v tej zadevi.

15. Prvo stališče se nanaša na dokazno vrednost izvedenskih mnenj invalidskih komisij Zavoda. Sodišča so izvedenskima mnenjema invalidskih komisij Zavoda, ki so ju upoštevala kot ključen dokaz, pripisala lastnost javnih listin. To pomeni, da so predpostavila resničnost njune vsebine, kolikor iz nje izhaja ugotovitev, da pritožnik nima telesne okvare po Seznamu telesnih okvar.

16. Po prvem odstavku 224. člena ZPP listina v fizični in elektronski obliki, ki jo v predpisani obliki izda državni organ v mejah svoje pristojnosti, in listina, ki jo izda v taki obliki samoupravna lokalna skupnost, družba ter druga organizacija ali posameznik pri izvrševanju javnega pooblastila, ki ji je poverjeno z zakonom (javna listina), dokazujeta resničnost tistega, kar se v njiju potrjuje ali določa. Pri tem je dovoljeno dokazovati, da je določeno dejstvo neresnično ugotovljeno (četrti odstavek 224. člena ZPP). Zakonodajalec je v tej določbi izrecno omejil domet pravila o obrnjenem dokaznem bremenu. Javne listine so tiste listine, ki jih izda nosilec javnega pooblastila. Stališča, da je javna listina tudi dokument, ki ga izda strokovna komisija, ki z namenom nudenja strokovne pomoči deluje pri Zavodu kot nosilcu javnega pooblastila, ne utemeljuje nobena v pravni znanosti sprejeta metoda razlage. Taka razlaga namreč spregleda eno izmed nujnih predpostavk, ki je bistvena za prevalitev dokaznega bremena – to je z zakonom poverjeno izvrševanje javnega pooblastila tistemu, ki je listino izdal. Stališče, da so izvedenska mnenja invalidskih komisij Zavoda javne listine v smislu prvega odstavka 224. člena ZPP, glede na navedeno ni utemeljeno z razumnimi razlogi. Zato je v nasprotju s prepovedjo sodniške samovolje, vsebovano v 22. členu Ustave.

17. Drugo stališče se nanaša na utemeljitev zavrnitve pritožnikovega predloga za pridobitev izvedenskega mnenja sodnega izvedenca medicinske stroke. Nepriustranskost izvedencev je zaradi pomena in vpliva njihovih mnenj na odločitev

sodišča bistvenega pomena.¹³ Ustavno sodišče se do pomena nepristranskosti izvedenca, kadar je izvedensko mnenje odločilni dokaz v pravnem postopku, še ni izrecno opredelilo. Je pa v odločbi št. U-I-123/95 zapisalo, da sta stranki v kazenskem postopku zaradi izvedenčeve aktivne vloge v enakopravnem položaju le, če je izvedenec nepristranski.¹⁴

18. ESČP v svoji praksi uporablja naslednja merila za presojo nepristranskosti sodno postavljenih izvedencev: 1) narava nalog, zaupanih izvedencu, 2) položaj izvedenca v okviru hierarhije nasprotne stranke in 3) vloga izvedenca v postopku, predvsem pri končni odločitvi.¹⁵ Na podlagi navedenih meril je odločalo tudi v sodbi v zadevi *Korošec proti Sloveniji* z dne 8. 10. 2015, v kateri je ugotovilo kršitev načela enakosti orožij in s tem prvega odstavka 6. člena EKČP, ker je sodišče pri odločanju o upravičenosti stranke do pravice do dodatka za pomoč in postrežbo po ZPIZ-1 uporabilo izvedenski mnenji invalidskih komisij Zavoda kot glavna dokaza v postopku, pritožnik pa tem mnenjem ni mogel nasprotovati, saj je bil njegov predlog za postavitve neodvisnega sodnega izvedenca zavržen. Za presojo ESČP je bil ključen objektivni vidik nepristranskosti izvedenca, tj. da sta bili mnenji za odločitev Zavoda (nasprotne stranke) bistveni in da ju je sodišče v sodnem postopku upoštevalo kot glavna dokaza. Pri tem je ESČP še opozorilo, da dejstvo, da je sodišče pri odločanju vpogledalo še v drugo (medicinsko) dokumentacijo in da je bil pritožnik zaslišan, na zaključek o kršitvi prvega odstavka 6. člena EKČP ne more vplivati.

19. Teža, ki jo sodišča pripisujejo izvedenskim mnenjem, je glede na naravo spora razumljivo velika. V primerih, ko je zdravstveno stanje stranke ključnega pomena, je odločilno mnenje izvedenca medicinske stroke. Toda invalidski komisiji Zavoda sta izvedenski organi Zavoda, ki je v tej zadevi le ena izmed strank spora.¹⁶ Izvedenski organi Zavoda iz že opisanih razlogov ne morejo biti nepristranski.¹⁷

¹³ Glej npr. odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-123/95 z dne 5. 3. 1998 (Uradni list RS, št. 27/98, in OdlUS VII, 36), 10. točka obrazložitve, št. Up-460/14, 14. točka obrazložitve, št. Up-680/14, 11. točka obrazložitve.

¹⁴ Ustavno sodišče v tej in tudi v odločbi št. Up-460/14 opozarja, da je izvedenec t. i. strokovni pomočnik sodnika. S svojim strokovnim znanjem pomaga sodniku pri ugotavljanju dejstev, pomembnih za odločitev o sporni stvari. Prav zato je njegov vpliv na sodnika in na odločitev (lahko) zelo pomemben.

¹⁵ Glej npr. sodbe ESČP v zadevah *Sara Lind Eggertsdóttir proti Islandiji*, *Placi proti Italiji* z dne 21. 1. 2014 in *Bönisch proti Avstriji*.

¹⁶ M. Kalčič v: N. Belopavlovič, A. Cvetko, M. Kalčič, J. Kuhelj, N. B. Plavšak, A. Rangus, *Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju s komentarjem*, GV Založba, Ljubljana 2000, str. 825, opozarja, da je organ, ki v upravnem postopku odloča o pravici, vezan na podano izvedensko mnenje in ne more odločiti v nasprotju z njim ali drugače, čeprav ga je v postopku za uveljavljanje pravice dolžan oceniti, tako kot vsak drug dokaz. Tako tudi P. Kovač v: T. Jerovšek in G. Trpin (ur.), *Zakon o splošnem upravnem postopku s komentarjem*, Nebra, Ljubljana 2004, str. 542.

¹⁷ Teorija opozarja, da je način postavljanja, imenovanja izvedencev lahko sporen že za predsodni upravni postopek, ki je namenjen uveljavljanju pravic iz obveznega invalidskega ali zdravstvenega zavarovanja, saj lahko vzbuja dvom o njihovi nepristranskosti (glej A. Bubnov Škoberne in G. Strban, *Pravo socialne varnosti*, GV Založba, Ljubljana 2010, str. 74).

20. V nasprotju z zahtevo po enakosti orožij pravnih strank (22. člen Ustave) je zaključek sodišča prve stopnje in Višjega sodišča, da naj bi že iz pritožnikove izpovedbe na naroku ter iz izvedenskih mnenj invalidskih komisij, ki so med seboj skladna, izhajalo, da telesna okvara ne obstaja. Ker sodišče nima potrebnega medicinskega znanja, da bi samo ugotavljalo obstoj telesne okvare, sta sodišči pritožniku z zavrnitvijo predloga za postavitve neodvisnega izvedenca odvzeli možnost učinkovite obrambe zoper ugotovitve izvedenskih organov nasprotne stranke, ki so bile ključne za v sodnem postopku izpodbijano odločitev Zavoda. Višje in Vrhovno sodišče sta nadalje ravnali v nasprotju z zahtevo po enakosti orožij pravnih strank tudi zato, ker sta šteli, da pritožnikov dokazni predlog (postavitev neodvisnega izvedenca) ni bil zadostno substanciran, saj naj bi bil podan zgolj zato, ker sta invalidski komisiji organa tožene stranke. Čeprav ni mogoče izključiti primerov, ko je (bo) tožnikov predlog k postavitvi neodvisnega sodnega izvedenca medicinske stroke v sodnih postopkih zoper odločbe Zavoda nezadostno substanciran, stališče Višjega in Vrhovnega sodišča v konkretnem primeru, ko je bil pritožnikov predlog utemeljen s tožbi priloženo medicinsko dokumentacijo, iz katere po njegovem mnenju in mnenju njegovega osebnega zdravnika, ki je podal predlog za uvedbo postopka za priznanje pravice do invalidnine za telesno okvaro, izhaja ugotovitev, da se je njegovo zdravstveno stanje od ugotovitve invalidnosti v letu 1997 poslabšalo in da to poslabšanje kaže na obstoj (nastanek) telesne okvare, nedopustno posega v enakost orožij strank, saj pritožnik proti izpodbijanim odločbam Zavoda ne more voditi učinkovite (enakopravne) obrambe, če mu sodišče v sporu, v katerem je odločilno strokovno medicinsko znanje, s katerim sodišče ne razpolaga, zavrne dostop do takšnega strokovnega znanja. Stališče o nesustanciranosti dokaznega predloga za postavitev neodvisnega izvedenca medicinske stroke v okoliščinah izhodiščnega primera, ko sodišče brez pomoči oseb z ustreznim medicinskim znanjem sploh ne more odločiti, edino mnenje takšnih oseb (mnenja invalidskih komisij) pa je v dokaznem postopku prispevala nasprotna stranka, krši zahtevo po enakosti orožij pravnih strank. Ni se namreč mogoče izogniti zaključku, da se je v takšni situaciji sodišče pri svoji razsodbi odločilno oprlo na ugotovitve invalidskih komisij.¹⁸

21. Ustavno sodišče je glede na navedeno izpodbijani sodbi in sklep razveljavilo ter zadevo vrnilo v novo odločanje Delovnemu in socialnemu sodišču v Ljubljani. Ker je Ustavno sodišče izpodbijane akte razveljavilo že zaradi kršitve pravice iz 22. člena Ustave, mu očitkov o kršitvah drugih človekovih pravic ni bilo treba presojeti.

C.

22. Ustavno sodišče je sprejelo to odločbo na podlagi prvega odstavka 59. člena ZUstS v sestavi: predsednica dr. Jadranka Sovdat ter sodnici in sodniki DDr. Klemen

¹⁸ Glej tudi sodbo ESČP v zadevi *Korošec proti Sloveniji*, 56. točka.

Jaklič, dr. Rajko Knez, dr. Etelka Korpič – Horvat, dr. Špelca Mežnar, dr. Marijan Pavčnik in Marko Šorli. Odločbo je sprejelo soglasno.

dr. Jadranka Sovdat
Predsednica